UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Phimostomvs Scriptvrariorvm Iohannis Dietenbergii Theologiae professoris profundiss. ac hæreticæ prauitatis Inquisitoris vigilantiss. co[n]tra hæreticos æditus Augustæ Anno M.D.XXX.

Dietenberger, Johann

Coloniæ, 1532

VD16 D 1501

VI. Libros scripturarum, quos apud ecclesiam conueniat appellare canonicos.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29398

Visual Library

leuitate, diuinis scripturis plane admitur omnis certitudo, fit ambigua scripturarum veritas, in vtrum, quod aiunt, christiana vertitur fides, & suo Christi ecclesiæ ecclesia gladio, Dei scilicet verbo dispoliata, fidei hostibus nuda, inermis, iugulandaque prostituitur, quod vtique tanto periculosius agitur, quanto magis, non vna tantum persona ciuitas aut prouincia, sed tota christianæ religionis respublica læditur.

Cũ igitur communi periculo instante, omĩm sit conclamare, in vnum concurrere, ac ferre prȩsidium, desperationis potius quam religionis esse arbitratus seruare silentium, officij mei consideratione, manum moui, breuibusque quo potui, quæ hodie apud chatolicam ecclesiam incunctanter habendę sint canonicæ scripturæ, hoc compendio descripsi, id quod tu Reuerende pater læta fronte dignaberis suscipere, tui nominis auspicijs in lucem porrectum, hoc enim vt facerem non tam mihi persuasit singularis quidam ac vt gratuitus, ita perpetuus animi in me tui fauor, quam vno omnium ore prædicata tua non vulgaris doctrina, morum integritas cum admirabili rerum agendarum prudentia, parique religionis zelo coniuncta. Boni itaque consulas animi affectum pluris quam operis siue muneris huius quantitatẽ ducens, Tuam R P. fœlicem diu conseruet, bonisque omnibus augeat is a quo solo omnis proficiscitur fœlicitas. Ex Confluentina prima augusti. M. D. XXVII.

SCRIPTVRAE VNDE DICVNTVR canonicæ. Caput quintum.

CANONICAE scripturæ dicuntur, quæ sunt de canone, Porro de canone appellantur hæ, quibus ecclesia tanquam canone, id est, principio quodam regulatiuo tã in credẽdis vtitur quã agendis, et ideo talibus, sicuti principijs indubitatam vult habere fidem, quibus

bus contradici phas non est, de quorum veritate nemini dubitare permittitur Christiano, de quibus verę sint an ne, disceptare non licet, sed incunctanter tanquam prima quædam in lumine fidei, per se nota principia credendæ, Quibus omnium aliorum credendorum agendorumque veritas regulatur & comprobatur, quemadmodum & apud humanas scientias prima principia dicuntur, quæ per se nota, & absque omni contradictione probata sunt aliorum scibilium quasi canones, id est, regulæ quædam, quibus omnium aliorum veritas mensuratur, Propterea scribitur: Et si non credideritis neque intelligetis, hoc est, Neque rerum credendarum neque agendarum rationem habebitis, si fidem canonicis tanquam primis quibusdam principijs non præstiteritis scripturis, ex quibus omnium credibilium & agibilium veritatem oportet metiri, Ob hoc enim ad nostram doctrinam traditas Paulus testatur. Esa.7. Luce.16. Roma.15.

¶Sunt autem quibus ecclesia pro canone vtitur, in duplici differentia. Nam quædam appellantur diuinæ, quædam ecclesiasticæ siue diuinis annumeratæ, Diuinæ sunt, secundum beatum Augustinum, quas CHRISTVS deus dei bene dicti filius prius per prophetas, deinde per seipsum, postea per apostolos locutus est, vel secundum sanctum Paulũ, quas deus olim patribus per prophetas, nouissime nobis in filio & per filium in apostolis tanquam idoneis noui testamenti ministris locutus est, At proinde eminentissimę sunt autoritatis, quod ab ipsa per se infallibili prima veritate traditæ, ideoque suapte natura vniuersalis autoritatis apud omnes, tam fideles quam infideles, obque id proprie canonicæ dictæ. Porro diuinæ ideo, quod a deo vero immediate primo datæ, deque deo, diuina quædam, nulli creato intellectui per uia, tamen ad consequendam salutẽ scitu necessaria diuino 2.Cor.3. 2.Timo.3.

modo

modo, id est, alatiori lumine, scilicet fidei, veraciter sine erro-
re, absque omni fallacia edoceant, & ad deum optimum maxi
mum principaliter ordinent, nihil omittentes, quod ad humanę ciuilitatis conuictum in deum verum ordinatũ pertinere dinoscitur, Hæc sunt diuina quædam oracula, dei viuentis consulta, eius reuelatione & traditione accepta, sanctique spi
ritus iussu a prophetis & apostolis fideliter conscripta, in qui-
bus fides, quę diuinæ reuelationi præcipue nititur, plenissime continetur, & ob hoc ad autoritatẽ ecclesiasticorũ dogmatum credendorum confirmandam, eaque roboranda quæ in concionem veniunt idonea, Hæ sunt quibus Christus ipsa veritas testimonium perhibet, quas sanctus Petrus diuinitus probat inspiratas, Paulus autem salutis verbum, euangelium, dei virtutem in salutem omni credenti, pronunciat, Hæ sunt quæ nec falli vel fallere possunt, quibus nihil prudentius, nihil castius, nihil verius, religiosius nihil. Hæ sunt precioſus ille thesaurus, de quo omnis scriba doctus in regno cœlorum noua profert & vetera. Secantur enim huiusmodi diuinæ scripturæ in veteris nouique testamenti scripturas. Nam cum fidei, q̃ in his q̃ per se primo & plene continetur, alia sit apud veteres, id est, Christum præcedentes, qui in venturum credide-
runt, alia apud nouos, id est, comitantes vel sequentes, qui in eum, qui iam venit, credimus, dispositio, Alius, oportet sit ca non scripturarum veteris, quibus fides secundum dispositionem Christi adhuc venturi, alius item noui testamenti, quibus Christum pro totius mundi salute iam olim venisse depromitur.

Dist. 37. c. vino. dist. 38. c. indignum Esaiæ. 7.

Ioã. 5. & 15 2. Petri. 1.

Acto. 13. Roma. 1 August. de pecca. mer & re. li. 1. ca. 22. Idem de vtili cre. ca. fina. Math. 13.

Ioãnis. 3.

¶Veteris igitur testamenti canon quas contineat scripturas, Christus paucis exprimit verbis dicens: Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me. Continet ergo veteris testamenti canon, scripturas legis Moysi, Prophetarum, & psalmorum, quas hoc modo diuus Hieronymus explicacius enumerat, Quomodo igitur viginti duo elementa sunt, quæ scribimus hebraice omne quod loquimur, & eorum initijs vox humana compræhenditur, ita vigin-

viginti duo volumina supputātur, quibus quasi literis & exordijs indei doctrina, tenera adhuc & lactens viri iusti eruditur infantia.

¶Primus apud eos liber vocatur Bresit, quem nos Genesim dicimus, Secundus Veellesmoch qui Exodus appellatur, Tertius Vagichra, id est, Leuiticus, Quartus, Vegidabor quem Numerorum vocamus, Quintus Elbe haddaberim; qui Deuteronomiū p̄notatur. Hi sunt quinq; libri Moysi, quos prope thorath. i. legem appellant. Secundum prophetarum ordinem faciunt, & incipiunt ab Iesu naue q̄a apud eos Iosue benium dicitur, Deinde subtexunt sophtym, id est, Iudicum librū & in eundem compingunt Ruth, quia in diebus iudicum facta eius narratur historia, Tertius sequitur Samuel, quem nos Regnorum primum & secundum dicimus, Quartus Malachim, id est regum, qui tertio & quarto Regnorum volumine continetur, meliusque multo est Malachim, id est, Regum quam Malachtoth, id est, Regnorum dicere, Non enim multarum gentium describit regna, sed vnius Israhelici populi q̄ tribus duodecim continetur, Quintus est Esaias, Sextus Hieremias, Septimus Ezechiel, Octauus liber duodecim prophetarum, qui apud illos vocatur Thareasra, Tertius ordo agiographa possidet, Et primus liber incipit ab Iob, Secundus a Dauid quem quinque incisionibus & vno Psalmorum volumine compræhendit, Tertius est Salomon, tres libros habens Prouerbia quem illi parabolas, id est, misse appellant, Quartus Ecclesiasten, id est, Coeleth, Quintus est Canticum canticorum quem titulo Schirasirim prænotant, Sextus est Daniel, Septimus Drabreiamim, id est, verba dierum, quod significantins Chronicon totius diuinæ historiæ possumus appellare, qui liber apod nos Paralippomenon primus & secundus inscribitur, Octauus Esdras, q̄ & ipse similiter apud græcos & apud latinos, in duos libros diuisus est, Nonus Hester, Atque ita fiunt pariter, veteris legis libri viginti duo, id est. Moysi quinque, Prophetarum octo, & Agiographorum nouem, quamquam nonnulli Ruth & Cinoth inter agiographa scriptitent,

& hos libros in suo putẽt numero supputandos, ac per hoc esse priscæ legis libros viginti quatuor, quos sub numero viginti quatuor seniorum Apocalypsis Ioãnis inducit, adorãtes agnũ
Apoc. 4. 5 & coronas sub prostratis vultibus offerentes stantibus coram quatuor animalibus oculatis ante & retro, id est, in præteritũ & in futurum respicientibus, & indefessa voce clamantibus, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominꝰ deus oīpotẽs, q erat & qui est, & qui venturus. Hic prologus quasi scripturarum galeatum principium omnibus libris quos de hebræis vertimus in latinum conuenire potest, vt scire valeamus, quod extra hos est, inter apocrypha esse ponẽdum. His verbis sanctus Hieronymus, quæ de veteris testamenti canone sunt, scripturas fideliter expressit, Cui sanctus Mellito Sardensis ecclesiæ venerandus antistes, vetustissimus doctor, quem Tertullianus quoque prophetam testatur. Vixit autem circa annum domini c. xl. taliter subscribit Mellito Onesimo fratri Salutem. Quoniamquidem frequenter me rogasti pro studio quod habes erga verbum dei, vt excerpam tibi testimonia ex lege & prophetis de saluatore & fide nostra, simulque indicem, qui sit ordo vel numerus veteris testamenti voluminum, postulata libenter impleui, sciens q̃ sit in te discendi studium, vel magna fidei deuotio, & vt vitæ desiderio nihil præponas. Scias ergo me perrexisse vsque ad orientis locum, vbi prædicationis nostræ cœpit exordium, & vbi gesta sunt illa omnia quæ leguntur scripta, ibique diligenter de omnibus explorasse, quæ essent veteris testamenti volumina. Ibi igitur quæ cum omni inuestigatione comperi hæc sunt, Moysi libri quinque, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Tum deinde Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralippomenon libri duo, Psalmi Dauid, Salomonis prouerbia, & quæ Sapientia, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Iob, Prophetæ autem, Esaias, Ieremias, duodecim prophetarum liber vnus, Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex his ergo eelasti bi, id est, excerpta testimonia in sex libris digesta transmisi, hæc ille.

Orige-

Origenes vero de eiusmodi scripturis in hunc scribit modum: Non est ignorandum viginti duos esse libros in canone veteris testamenti sicut Hebræi tradunt, secundum numerum scilicet elementorum, quæ apud ipsos habentur. Hi sunt autẽ viginti duo libri, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu naue, Iudicum, Regum primus & secundus vnus apud illos, quem nominant Samuel, item tertius & quartus vnus est apud ipsos quem appellant Regnum Dauid, Paralipomenon primus & secundus in vno habentur, quem dicunt sermones dierum, Esdras primus & secundus in vno est, Item liber Psalmorum, Salomonis prouerbia, & alius Ecclesiastes, & eiusdem tertius, Cantica canticorum, Sed & duo decim prophetarum liber vnus est, Esaias propheta Ieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, Hester, In his concludunt Canonem vlouminum diuiuorꝫ. hæc ille.

Nec inutile arbitror eorꝫ etiam qui foris sunt, nempe Iudęorum, de ipsis libris audire testimonium, Iosephus Iudæus, historicus insignis de huius canonis scripturis sic habet, Solummodo prophetis antiquissima quidem & veterrima secundum inspirationem factam a deo cognoscentibus, conscribendi potestas data est, Neqꝫ infiniti libri apud nos habentur, discordantes & sibimet repugnantes, sed solummodo duo & viginti habentes temporis totius descriptionẽ, quorꝫ iuste fides admittitur. Horum ergo quinqꝫ quidẽ sunt Moysεos, qui natiuitates continent & humani generis traditionem habent vsqꝫ ad eorꝫ mortẽ, hoc tempus a tribus millibus annis paululum minus ẽ. A morte Moysεos vsqꝫ ad Artarxensem, Persarꝫ regẽ qui fuit post Xersem, prophetæ post Moysen & q̃ secundum eos sunt gesta conscripserunt, in tredecim libris. Reliqui vero quatuor, hymnos in deũ & vitæ humanæ noscũtur pignora continere, Ab Artarxerse vero vsqꝫ ad nostrꝫ tẽpus singula qdẽ conscripta, non tamẽ priori simili fide sunt habita, eo qꝺ non fuerit certa successio prophetarꝫ. Palã nãqꝫ est ipsis opibꝰ quẽ admodũ nos proprijs literis credimꝰ. Tãto nãqꝫ seculo iã ꝑteri to, neque adjcere quicquam aliquis, nec auferre, nec transformare

formare præsumpsit, Omnibus enim insertum est mox & prima generatione Iudæis, hæc diuina dogmata nominare, & in his vtique permanere, & propter ea, si oporteat, mori libẽter. Hæc de Canonicis veteris testamenti scripturis adducta sufficiant, pluribus eadem testimonijs infra ponẽdis roboraturi. Iam noui testamenti scripturas videre libeat, de qbus ita scribit sanctus Hieronymus.

QVAE SCRIPTVRAE CANO. diui. noui testamenti.

TAngam & nouum breuiter testamentum Mathæus, Marcus, Lucas, & Ioãnes, quadriga domini, Paulus apostolus ad septem scribit ecclesias, Octaua ad Hebreos a plerisque extra numerum ponitur, quos idem Hieronymus alibi improbat dicens: Magis opus esse credendum, quæ tanto doctrinæ suæ fulget eloquio quam alicuius alterius. Decem ergo sunt epistolæ quas apostolus ad ecclesias scripsit, scilicet ad Romanos vnam, Ad Corinthios duas, Ad Galatas vnã, Ad ad Ephe. vnã ad Coloss. vnam, Ad Thessa. duas, Ad Hebreos unam. Reliquę sunt adhuc quatuor ad discipulos suos specialiter directę scilicet, Ad Thimotheum duæ, Ad Titũ vna, Ad Philomenem vna, Hos sequuntur Actus apostolorum, Hunc vero septem epstolæ apostolorum, Iacobi, Petri, Ioannis, & Iudæ, Vltimus est Apocalypsis Ioannis, atque ita fiunt pariter nouæ legis libri viginti septem, scilicet quatuor Euangeliorum, Epostolæ Pauli quatuordecim, Actus apostolorum. Epistolæ Iacobi, Petri, Ioannis & Iudæ, septem, & Apocalypsis Ioannis, Hæc Hieronymus. Cui venerabilis Origenes in hæc verba subscribit.

¶Ex traditione didici de quatuor euangelijs, qa hæc sola absque vlla contradictione suscipi debent, in omnibus q̃ sub cœlo sunt ecclesijs dei, Ita enim tradiderunt patres, qa primum
Lucæ. 5. oim scriptum sit Euangeliũ a Matthæo q aliquãdo fuerat publicanus, hebraicis literis, & traditum his qui ex circũcisione crediderant, Secundum vero scriptum esse a Marco, iuxta

ea quæ

ea quæ sibi tradiderat Petrus, de quo & in epistola sua commemorat dicens. Salutat vos filius meus Marcus. Tertium esse secundum Lucam, quod Paulus apostolus collaudat, tanquã his qui ex gentibus crediderant scriptum. Super omnia vero esse euangelium Iohannis. Is vero qui idoneus factus est minister noui testamenti, non litera, sed spiritu. Paulum dico, q̃ repleuit euangelium ab Hierusalem in circuitu vsq̃ ad Illiricum Nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas, & in ipsis plures breuissime scribit, quãuis & nonnulli de ea quæ ad Hebræos scripta est dubitauerint pro eo quod non videatur in ea seruari eius illa sententia quã de seipso pronunciat dicens, se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi a maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri, ita eam vt Pauli epistolam susceperunt. Si vero requiratur a me, per quem sit eius sermo compositus, pro certo quidem deus viderit. Opinio tamen quæ ad nos vsq̃ peruenit huiusmodi est. A quibusdam dicebatur, q̃ Clemens, apostolorum discipulus, & episcopus vrbis Romæ, græco eam sermone, non tamen sensibus expoliuerit, alĩ q̃ Lucas q̃ euangeliũ scripsit & act⁹ apostolorũ. Petrus vero super quem Christi fundatur ecclesia, duas tantummodo epistolas scribit, e quibus a nonnullis & de secunda dubitatur. Iohannes qui supra pect⁹ domini recubuit, post euangelium scribit & Apocalypsim. In qua tamen reticere iussus est quid tonitruorum voces locutæ sint. Scripsit aũt & tres epistolas, e quibus duæ perbreues, de quibus & apud quosdam dubia sententia est. Hæc pro Origene ex Eusebio Cæsariensi desumpsi, Origenis codice originali destitutus, vnde mihi constare non potuit, an subsequenter Origenes etiã apostolorum Iacobi & Iudæ recensuerit epistolas, licet earum autoritati præiudicetur nihil, si præterierit, q̃ illas vniuersalis ecclesia, sicut infra patebit, in canonem manifeste conscripserit. Hic tamen velim candidus lector aduertat, quanto studio, quãta cura diligentiaq̃ maiores nostri, patres cum sanctitate, tum virtute ac scientia perspicui, veterrimi doctores, pro denotan

1. Petr. 5.
2. Cori. 8
2. Cor. 12.
Roma. 15
2. Cor. 11
Matth. 16

dis, & ex nomine designandis, numerandisq; diuinis scripturis desudarint, ne posteri vel ignorantia vel prauo aliquo, vel vano, siue peregrino dogmate seducti, a fidei synceritate demigrarent. Attendat etiam quanta veneratione, quas eaꝝ præ decessores inter canonicas sanxerunt, complexi sunt scripturas, vt nec addere, nec demere quicquam præsumpserint, comperietq; nostrorum nouitiorum euãgelistarum manifestam insaniam & furorem, quo vel in canonem trahãciunt, vele canone detrudunt, aut deniq; rursus in canonem sufficiunt, quascũque perfidiæ furore agitati voluerint, nihil canonicũ, nihil firmum, sanctum nihil habentes, q̃ eorum cauterizata pollutaq; sit & mens & conscientia, sed nos quod reliquum est prosequamur.

¶ Aliæ sunt scripturæ in ecclesia Christi canonicæ, quæ dicuntur a maioribus ecclesiasticæ, seu diuinis annumeratæ, hæ sunt quæ vniuersalis ecclesiæ iudicio ad comprobandam fidẽ, eaque roborandã quæ in contentionem veniunt, solum apud & inter fideles autoritatem obtinuerunt, & ideo ab orthodoxis patribus antiquioribus (eas duntaxat quæ proprie canonicæ sunt designare curantibus) non semel prætermissæ reperiũtur. Sunt autem istæ, liber Sapiẽtiæ, Ecclesiasticus, Tobias, Iudith, Machabæorum duo, de quibus ita scribit Hieronymus. Sapientia quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filij Syrach liber, Iudith, & Tobias, & pastor, non sunt in canone scilicet hebræo. Machabæorum autem libri, licet non habeantur in canone hebræorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum volumi num annotantur, historias. Apud hebræos liber Iudith inter apocrypha legitur, cuius autoritas ad roborandã illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Hunc tamen libꝝ Synodus Nicena, in numero sanctarum scripturarum legitur computasse, librum vero Tobiæ, hebræi de catalago diuinarum scripturarum secant, his quæ Apocrypha memorant mancipantes.

¶ Augustinus: Prophetasse etiam ipse Salomon reperitur in libris suis, quorum tres recepti sunt in autoritatem canonicã.

Prouer-

Prouerbia, Ecclesiastes & cantica canticorũ, aliũ vero duo, quorum vnus, Sapiẽtia, alter vero Ecclesiasticus dicitur, propter eloquĩ nonnullam similitudinem, vt Salomonis dicantur, obtinuit consuetudo. Non esse autem ipsius, non dubitant doctores, eos tamen in autoritatem maxime occidentalis antiquitus recepit ecclesia. Et alibi: Quorum supputatio temporum non in scripturis sanctis quæ canonicæ appellantur, sed in alĩs inuenitur, in quibus & Machabæorum libri quos non Iudæi, sed ecclesia pro canonicis habet. Idem, hanc scripturam quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi sicut legem & prophetas & Psalmos, quibus dominus testimonium perhibet dicens. Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & prophetis, & Psalmis de me, sed recepta est ab ecclesia non inutiliter. De his etiam Isidorus sic habet, librum Sapientiæ, q apud Hebræos nusquam est, Iudæi Philonis esse affirmant. Ecclesiasticus apud Iudæos reperitur, sed apud Apocrypha habetur, Iudith, Tobiæ, Machabæorumq; libri quibus autoribus scripti sunt, minime constat. Lucæ. 24.

¶ De libro Sapientiæ Eusebius Cæsariensis ita scribit. Verum hic scilicet Egesippus in quinto commentariorum libro & Hyreneus, & omnis antiquorum chorus librum qui intitulatur Sapientia, Salomonis dixerunt, sicut & Prouerbia, id quod efficaciter probat dominus Iudocus Clitoueus doctor theologus Parisiensis in suo commentario super Damas. multis argumentis ostendens librum istum non posse esse Philonis. At reliquum est, vt simul de vtriscq; apud ecclesiam Canonicis, id est diuinis & ecclesiasticis, maiorũ nostrorũ iferam⁹ testimonia.

¶ Ciprian⁹. Quæ sint noui ac vete. test. volumina q̃ scdm maiorũ traditionẽ p ipm ss. inspirata credũtur et ecclesijs Christi tradita, competẽs videtur in hoc loco euidẽti numero, sicut ex patrũ monimẽtis accepimus designare. Itaq; veteris instrumenti. Primũ oĩm Moisi qnq; libri sunt traditi Gen. Exo. Leuit. Num. Deute. Post hæc Iesu naue, Iudicũ Saul cum Ruth. Quatuor post hæc Regum libri, quos hebræi duos numerant Paralipomenon qui dierum dicitur liber. Et Esdræ libri duo,

qui

qui apud illos singuli computãtur, & Hester. Prophetarum vero, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Præterea duodecim prophetarum liber vnus. Iob quoq; & Psalmi Dauid, singuli sunt libri. Salomonis vero tres ecclesijs traditi Prouerbiorum Ecclesiastes Cantica canticorum. In his concluserunt librorũ numerum veteris testamenti. Noui vero quatuor euangelia Matthæus Marcus Lucas Iohannes. Actuum apostolorũ quos Lucas scripsit. Pauli apostoli epistolas quatuordecim: Petri apostoli epistolas duas. Iacobi fratris domini & apostoli vnã Iudæ vnã, Iohannis tres, Apocalypsim Iohãnis. Hæc sunt q̃ patres intra Canonem concluserunt, ex quibus fidei nostræ assertiones constare voluerunt. Sciendum autem est q; & alij libri sunt, qui non canonici, sed ecclesiastici a maioribus appellati sunt, vt est Sapientia Salomonis & alia sapientia quæ dicitur filij Syrach, qui liber apud latinos hoc ipso generali vocabulo, Ecclesiasticus appellatur, quo vocabulo non autor libelli sed scripturæ qualitas cognita est. Eiusdẽ ordinis est libellus Thobiæ & Iudith & Machabæorum libri. In nouo vero testamento libellus qui dicitur Pastoris siue Hermetis, qui appellatur duæ viæ, vel iudicium secundum Petrum, quæ omnia legi quidem in ecclesijs voluerunt, non tamen proferri ad autoritatem ex his fidei confirmandam. Hæc nobis a patribus tradita oportunum visum est in hoc loco designari, ad instructionem eorũ, qui prima fidei elementa suscipiunt, vt sciãt ex quibus sibi fontibus, verbi dei, haurienda sint pocula. Hæc ille.

¶ Augustinus. Credit ciuitas dei scripturis sanctis & veteribus & nouis quas canonicas appellamus, vnde fides accepta est. Porro quas dicere velit canonicas alio nobis loco subindicat dicẽs. Totus canon scripturarũ his libris continetur. Quinque Moyseos id est Genesi, Exodo, Leuitico, Nũeri, Deuteronomio, vno alio Iesu naue, vno iudicum, & vno libello q vocatur Ruth, qui magis ad Regnorum principia pertinere videtur. Deinde quatuor Regum, & duobus Paralipomenon, non consequentibus, sed quasi a latere adiunctis simulq; pergentibus, hæc est historia, quę sibimet annexa tempora continet atq; ordinem

ordinem rerum. Sunt aliæ tanquam ex diuerso ordine, quæ neque huic ordini neq; inter se connectuntur. Sicut est Iob, & Thobias, & Hester & Iudith & Machabæorum libri duo, & Esdræ duo qui magis subsequi videntur ordinatam illam historiam, vsq; ad Regnor; vel Paralipomenon terminatã. Deinde prophetæ e quibus Dauid vnus liber Psalmorum, Salomonis tres, scilicet Prouerbiorum, Canticorum & Ecclesiastes. Nam illi duo libri vnus qui est Sapientia & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicũtur. Nam Iesus Syrach eos scripsisse constantissime perhibetur. Qui tamen quoniam in autoritatem recipi meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eor; libri q̃ proprie prophetiæ appellati sunt. Duodecim prophetarum libri singuli, qui connexi sibimet, quoniam nunquam seiuncti sunt pro vno habentur. Horum nomina prophetarum sunt hæc. Oseæ, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Deinde quatuor prophetæ maiorum voluminum. Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. His quadraginta quatuor libris veteris testamenti terminatur autoritas. Hæc Augustinus: Sed scito, quod in secũdo libro retractationum capitulo quarto, retractat quod hic dixit. Iesum scilicet filium Syrach Sapientiæ librum scripsisse his verbis. Istud non ita constare sicut a me dictum est, postea didici & omnino probabilius comperi, non esse hunc eius libri autorem. Subdit autem continenter vbi supra hoc modo. Noui autem testamenti autoritas his libris terminatur. Quatuor euangeliorum, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Iohannem. Quatuordecim epistolis Pauli ad Romanos vna, ad Corinthios duabus, ad Galatas vna, ad Ephesios vna, ad Philippenses vna, ad Thessalonicenses duabus, ad Colossenses vna, ad Timotheum duabus, ad Titum vna, ad Philemonem vna, ad Hebræos vna, Petri duabus, Iohannis tribus, vna Iudæ & Iacobi. Actibus apostolorum libro vno, Apocalypsi Iohannis libro vno. Hæc August.

¶ Iohannes Damascenus, Quatuor Pentatheucis libri veteris te-

ris test. combinantur duabus extantibus super prima pẽtatheu cus legales dicuntur. Geneſis ſcilicet Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Alia Pentatheucꝰ. Agiographa. i. ſanctorum ſcripta dicuntur, Ieſus naue Iudicũ cum Ruth. Regnorum primus & ſecundus, liber vnus, Regnorũ tertius & quartus liber vnus, Paralipomenon primus & ſecundus, liber vnus, Tertia Pentatheucus ſunt libri verſu facti. Iob ſcilicet, Pſalterium, Prouerbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Cantica canticorum. Quarta pentatheucus prophetica, duodecim prophetarum liber vnus. Eſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Deinde Eſdrę duo Heſter: Qui aũt omnium virtutum doctrina referti ſunt, hoc eſt Sapientia Salomonis, & Sapientia Ieſu quam pater Syrach compoſuit hebraice, græce interpretatus eſt nepos Ieſu filius Syrach, ſtudioſi quidem hi libri pulchricę & honeſti, ſed non numerantur in propheticis libris, necę ponebantur in arca. Noui vero teſtamenti ſunt quatuor euangelia, ſecundum Matthæum, ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecundũ Iohannem. Actus apoſtolorum Lucæ euangeliſtæ: Catholicæ epiſtolę ſeptem, Iacobi vna, Petri duæ, Iohannis tres, Iudę vna: Pauli apoſtoli epiſtolæ quatuordecim Apocalypſis Iohannis euangeliſtæ, Canones ſanctorum apoſtolorum per Clementem. Hæc Damaſcenus.

¶Iſidorus. Hebræi vetus teſtamentum, Eſdra autore iuxta numerum literarum ſuarum in viginti duobus libris accipiunt, diuidentes eos in tres ordines. Primus ordo in quinq; libris Moſi accipitur, id eſt Geneſi, Exodo, Leuitico, Numero, & Deuteronomio. Secundus eſt prophetarum in quo continentur, Ioſue, Iudicum. Regum primus & ſecundus, Eſaias, Hieremias, Ezechiel, duodecim prophetarum. Tertius ordo eſt Agiographorum id eſt ſancta ſcribentium, in quo ſunt nouem ſcilicet Iob, Pſalmorum, Prouerbia, Eccleſiaſtes. Cantica canticorum, Daniel, Paralipomenon, Eſdras, Heſter. Quartus eſt apud nos ordo veteris teſtamenti, eorum librorum qui in canone hebræo non ſunt, quorum primus Sapientiæ liber eſt, ſecũdus

ſecundus Eccleſiaſticus, tertius Tobias, quartus Iudith, quintus & ſextus Machabæorum libri. Quos licet hebræi inter apocrypha ſeparent. Eccleſia tamẽ Chriſti, inter diuinos libros & honorat & prædicat. In nouo autem teſtamento duo ſunt ordines, primus euangeliorum in quo ſunt Matthæus Marcus Lucas & Iohannes. Secundus apoſtolicus, in quo ſunt Paulus in quatuordecim epiſtolis, Petrus in duabus, Iohannes in tribus, Iacobus & Iudas in ſingulis, Actus apoſtolorum & Apocalypſis. Hæc Iſidorus. Nec ab his diſſentit Innocentius primus in ſua epiſtola ſic ſcribens.

¶Innocentius. Qui vero libri recipiantur in canone breuis annexus oſtendet. Hæc ſunt ergo quæ deſiderata voce mouere voluiſti. Moſi libri quinque id eſt Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, necnon & Ieſu naue & Iudicum, & Regnorum libri quatuor ſimul & Ruth, Prophetarum libri ſedecim Salomonis libri quinque, Pſalterium. Item hiſtoriarum Iob liber vnus, Tobiæ vnus, Heſter vnus, Iudith vnus, Machabæorum duo, Eſdre duo, Paralipomenon duo. Item noui teſtamenti, euangeliorum libri quatuor. Epiſtolę Pauli quatuordecim, Epiſtolæ Iohannis tres, Epiſtolæ Petri duæ, Epiſtola Iudæ, Epiſtola Iacobi. Actus apoſtolorum, Apocalypſis Iohannis. Cætera autem quæ vel ſub nomine Petri & Iohannis quæ a quodã Leucio ſcripta ſunt, vel ſub nomine Andreæ, quæ Axenotharde & Leonide Philoſophis, vel ſub nomine Thomæ ſcripta ſunt, & ſi qna ſunt alia, non ſolum repudianda, verumetiam noueris eſſe damnanda. Hæc Innocentius. Cui ſanctus Auguſtinus his verbis ſubſcribit. Si qs aliquas ſcripturas, præter eas quas eccleſia catholica recipit, vel autoritatem habendas eſſe crediderit, vel fuerit veneratus, anathema ſit. Porro ne deſit etiam vniuerſalis eccleſiæ teſtimonium, Carthaginenſis concilij tertij, cui beatus interfuit Auguſtinus decretum, de ſcripturis canonicis in canone. xxxvi. poſitum ſubſcribendum duximus.

¶Item placuit, vt præter ſcripturas canonicas, nihil legatur

in ecclesia sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem Canonicæ scripturæ hæ. Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalteriũ, Salomonis libri quinq;, libri duodecim prophetarũ, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudit, Hester. Esdrę libri duo, Machabæorum libri duo. Noui testamenti Euangeliorum libri quatuor, Actuum apostolorum liber vnus. Epistolæ Pauli tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri apostoli duæ, Iohãnis apostoli duæ vel tres, Iacobi apostoli vna, Iudæ apostoli vna, Apocalypsis Iohannis liber vnus. Hoc etiam fratri & consacerdoti nostro Bonifacio & aliis earũ partium episcopis pro confirmando isto Canone innotescat, quia a patribus ista accepimus in ecclesia legenda, liceat etiam legi passiones martyrũ cum anniuersarij dies eorum celebratur, hæc ibi. Easdem quoq; scripturas decernit Canonicas Canon. ccxlix. Concilij Africani, vt in ore trium, videlicet vniuersalium conciliorũ, sum morum pontificum, & aliorum sanctorum patrum ac maiorũ, stet omne verbum pro canonicis scripturis receptum, de quibus sanctus Augustinus in quadam ad sanctum Hieronymũ epistola sic scribit. Ego solis eis scripturarum libris q iam Canonici appellantur didici hunc timorem honoremq; deferre, vt nullum eorum autorem scribendo errasse audeam credere aut si aliquid in eis offendero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimem, quam vel mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate, quantaue doctrina polleant, non ideo verum putem quia ipsi ita senserunt, sed qa mihi p alios autores, vel Canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat persuadere potuerunt. Nec te mi frater sentire aliud existimo, prorsus inquam, non te arbitror sic legi libros tuos velle, tanquam prophetarum vel apostolorum, de quorum scriptis quod omni errore careant, dubitare nepharium est. hæc ille.

PER

CAPVT V.

PERORATIO AVTORIS.

EN pater reuerende, quæ ſecundum maiorum traditionem, & omnium vnanimem conſenſum ab initio naſcentis eccleſiæ, tam veteris quam noui teſtamenti ſcripturæ habitæ ſint canonicæ, breuiter deſcripſi, nihil ex meo confingens, ſed ſanctorum patrum teſtimonia fideliter proferens, ꝙ ſcriptū ſciam, Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui, propter quod & Paulus ait: Itaque fratres ſtate & tenete traditiones quas didiciſtis. Dominus quoque per Hieremiam ait: Interrogate de ſemitis antiquis quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus veſtris: Non (inquit) vobis erit refrigerium in nouis quibuſlibet adinuentiunculis, ſed in bonę veterioriſque viæ diligenti obſeruantia refrigerabūtur animæ veſtræ. At quæ nam via iſta antiqua & bona, niſi de qua ſcriptum legimus: Beati qui ambulant in lege domini? Ab hac qui errauerit, Salomonis iuditio in cœtu gigantum, id eſt, perditiſſimorum hominum vel ſpirituum immundorum commorabitur. Hac ergo cunctis pie credentibus incedendum via, non ad dextram neque ad ſiniſtram declinandum, In hac enim ſcriptura illæ numerantur, quæ a nobis tanquam vere canonicæ ſunt acceptandæ, reuerenter exoſculandæ atque ſuſcipiendæ, a quib⁹ nec tranſuerſum (quod aiūt) digitum diuertendum, ſed his fortiter mordicuſque inhęrendum, ut etiam ſi res ita popoſcetit, libenter animā ponamus. Hæc eſt ſapientia de qua dominus ait: Dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere omnes aduerſarij veſtri, quā ſicut turris Dauidis Salomon cum propugnaculis ædificatā deſcribit: Mille (inquit) clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, qua freti, ſponte contra hæreticos prodimus, eos aggredimur, proſternimus & occidimus, quia muniti, contra ſpiritales naquicias triumphaturi ſecure procedimus. Hæc eſt illa ſalutaris doctrina immaculata conuertēs animas, teſtimonium domini fidele ſapientiam præſtans paruulis, recta lętificans corda, lucida illuminans oculos. Hæc ſana eſt doctrina, quam docendam, acceptan-

Prouer. 22

2. Teſ. 2.

Hier. 7.

Pſal. 118

Prouer. 21

Lucæ. 21.

Canti. 4.

Ephe. 9. Pſal. 18.

Titũ.i: 1.Timo.i. 2.Cor.2. dam & ſeruandã Paulus vbique docet. Hæc eſt doctrina ſpiritus, qua ſpiritualibus ſpiratualia comparamus, ad quam ſanctus hortatur ſpiritus dicens: Fili mi appone cor ad doctrinã meam, nempe in canonicis libris deſcriptam, quæ pulchra erit tibi cum ſeruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis vt ſit in domino fiducia tua. Vnde & tibi o candide lector eam oſtendi hodie, Eece deſcripſi eam tibi tripliciter. In teſtimonio ſcripturarũ. In decretis catholicorũ conciliorum, & in ſententijs maiorum, vt oſtenderem tibi firmitatem & eloqa indubitatæ veritatis, reſpondere etiam eis qui contradicunt veritati. Hanc enim ob cauſam eſt a maioribus tam diligenter in autenticis libris numerata, tã reuerenter tractata, tam inconcuſſa ſeruata, vt in tot annorũ ſpacijs vel addere vel detrahere quicquam præſumpſerit nemo, ſed earum numerum ſemper cuſtodierunt penitus inconuulſum, diuinę obaudientes iuſſioni qua dicitur. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Quod vtinam nouicij noſtri euangeliſtæ, proprios ſibi ſcripturarum canones ſtatuẽtes, & ſcripturas non alias niſi quas ipſi volunt ſibi autorizantes, eaſdemque pro ſua leuitate rurſum ab autoritate detrudentes, bene audiuiſſent. Eſſet profecto nobis hodie ſyncerior fidei credulitas, illuſtriorque ſcripturarũ veritas auctior ad deum pietas, reuerentialior ad eccleſiam venerabilitas, profuſior ad proximum charitas, maior vitæ religioſitas, amplior maiorum honeſtas, pax Chriſti quæ omnem exuperat ſenſum integrior, omnis diſcordia Chriſtianis a finibus relegatior, quo tranquillam quietamque vitam ageremus in omni pietate & caſtitate. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſaluatore noſtro deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ſanctarum ſcripturarum eruditione ad agnitionem veritatis peruenire.

Deut.4

Philip.4. 2.Thi.1. 1.Thi.2.

¶His noſtro libello finem ponimus, quo pro canonicis ſcripturis dinoſcendis, quilibet vti poterit ſecurius, certo certius agnoſcens, quod extra has eſt, quas iam præſcripſimus canonicas, inter apocrypha eſſe ponendum, Nullam autem illarum, quas

rum, quas maiorum nostrorum iudicio accepimus canonicas aliquis ob quorum cumq; blateramenta extra canonicas reiiciat. Nam sicut fidem patribus habemus in scripturarum decernenda viritate, ita par ẽ & sanctioni in decernendis canonicis scripturis per eos traditę, prçsertim vbi omnes consentiunt, pariter exhibeamus. Etenim si quisque nostrum suum iudicium & proprium spiritum sequatur, tot haud dubie Canonici erunt libri, totque e canone reiicientur quot fuerint capita, & pro fidei veritate solidum relinquetur nihil. Quocirca maiorum diffinitionibus standum, quemadmodum Paulus noster manifeste docet, præcipiens ecclesiis custodire præcepta apostolorum ac seniorum, & dogmata quæ erant decreta ab apostolis & senioribus, ne peregrinis seducerentur mendaciis, a veritate & salute. Acto. 15. & 16.

¶Quod si mouearis, cur inter reliquas canonicas scripturas, libros Esdræ tertium & quartum (etiam corpori bibliç insertos) non nominauerim, in prompto responsio est, quod illos licet multa vera contineant, ab ecclesia tamen vel ad fidei probationem seu morum instructionem, aut ad publicam lectionem, nusquam compererim receptos, sed apud Hebræos & Græcos & Latinos, tanquam apocryphos & somniculosos ex sancto Hiero. didicerim habendos. Vale Reuerende pater, multis mihi noib⁹ chariss. & hunc meum laborem boni consule, auibusque iubeas prodire felicibus. Ex Confluentia prima Aug. M.D.XXVII.

DE SANCTORVM INVOCATIONE.

SAnctoꝝ deniq; cum Christo in cœlesti gloria conregnantiũ iuocatio, non solũ apud multos dubitabilis, sed a scripturarũis prorsus abominabilis & Christianę fidei ac dei verbo pugnans videbatur, qui quam toto errẽt cœlo quam longe sint ab ipsa veritate, quam vili etiam ac fragili quam tenui & infirmo, imo quam ruinoso nitantur fundamento, septem catholicis paradoxis, id est, egregiis ac

gtijs ac insignibus Christianissimis sententijs, adiectis suorum quorum specie hallucinantur paralogismorum dissolutionibus, palam faciemus, vt quotquot diebus Sanctus sanctorum deus omnipotens, vniuersum mundum e tenebris vanitatis, imo ex nihilo produxit, totidem paradoxis, sanctorum suorꝫ, imo eius q in sanctis colitur, gloria e tenebris peruersiss morꝫ errorum schismaticorum, atque ex vanissimarum suarum captiunculaꝝ nihilo fortiter vindicetur, pariter & eruatur, vt vel sic tandem ecclesiæ fides & ritus circa sanctorum inuocationen seruatus hactenus, nec religioni nostræ, neque pietati, neque dei verbo pugnare manifestarium omnibus fiat.

Gen.1. psal.150.

AN SANCTORVM INVOCATIO hactenus inter fideles religiose seruata, ideo non debeat admitti vel conseruari in ecclesia, quia claris & expressis verbis aut exemplis (vt plerique friuole iactitant) haud docetur in scriptura.

¶ Obscurum hoc problema, septē catholicis paradoxis dissoluendum promisimus, horum primum esto.

PRIMVM CATHOLICVM PARADOXVM

¶ Non omnia in ecclesia vel admittenda vel seruanda, Canonicis scripturis verbotenus sunt expressa.

PROBATIO.

¶ Neminem adeo obesi ptuamus ingenij Gratiose D.P. q fidei et charitati, credendis videlicet & agendis, primum inter admittenda perpetuoque in ecclesia catholica seruanda, non tribuat locū. Hæc em̄ duo caput ecclesiæ Christꝰ oibus, & in omni tempe, cū primis ad salutem necessaria docuit, De fide sic inquiens: Pœnitemini & credite euangelio: Qui non crediderit, condemnabitur. De charitate vero: Qui non diligit, habet qui iudicet eum, Sermo meus quem ego locutus sum, iudicabit eum in nouissimo die, hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes & arescet, & colligent, & in ignem mittent, & ardet.

Col.i. Mar.i. Ioan.12 Ioānis.15.